

نخستین کارخانه شمع سازی ایران

۲۹ آذر ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۰۴

استفاده از شمع به بیش از ۵۰۰۰ سال پیش باز می‌گردد زمانی که انسانها از آن برای روشنایی و تزیین جشن‌ها و مراسمات خود بهره می‌جستند.

اسناد تاریخی از ساخت نخستین شمع‌ها، از طریق خیساندن مغزنی در چربی آب شده حیوانات، توسط مصریان باستان خبر داده‌اند. البته این شمع‌ها مانند شمع‌های امروزی فتیله نداشتند، اما با گذر زمان ساخت شمع‌ها متحول گردید و جنبه صنعتی و تجاری به خود گرفت به نحویکه در این باره سیروس سعدوندیان می‌نویسد که پیش از شیوع استفاده از گاز و برق در تامین روشنایی، شمع ندیم تاریکی بود و ظلمت زدای شب‌های مردم تهران. نخستین کارخانه شمع سازی تهران در یکصد و پنجاه و سه سال پیش، ۱۲۷۸ هجری قمری، تحت تعلیمات «موسیو فوکتی ایتالیایی»، معلم فیزیک و شیمی دارالفنون، و توسط شاگردانش «باقرخان» تاسیس گردید. در «روزنامه دولت علیه ایران» آمده است که در ماه ذیحجه ۱۲۷۸ هجری قمری، قرار داد استخدام «فوکتی» به سر آمد؛ «لکن چون بعضی از عمل کارخانه شمعی ناقص مانده بود و به طور اتم و اکمل به شاگردان نیاموخته بود، با وجود انقضای مدت خدمت، دو ماه دیگر نیز در دارالخلافه الباهره ماند که عمل کارخانه شمعی را با التمام به باقرخان شاگرد خود آموخته، پس از انجام این خدمات اخیر به ایتالیا معاودت نماید.»

داستان تاسیس و اخبار این کارخانه را «روزنامه دولت علیه ایران» در ادامه روند برپایی آن در شماره ۵۲۵، مورخ پنجشنبه ۱۲ محرم ۱۲۷۹ هجری قمری چنین بیان می‌دارد:

«کارخانه شمعی قریب به اتمام است و از قراری که برآورده شده است، پس از دایر شدن شمع آن، که هیچ فرقی با شمع روسی نخواهد داشت، کفایت ایران را خواهد کرد و احتیاج به آوردن از ولایت خارج نخواهد بود. صفحه و لحیم کردن سرب که به جهت کارخانه مزبور لازم بود، این خدمت به عهده «موسیو روس» محول شد. وی از عهده بر نیامده، باقرخان، رئیس کارخانجات، متکفل این خدمت گشته، در کمال خوبی از عهده برآمده و روزی تقریباً دو خروار سرب را با چرخ و منگنه صفحه و لحیم نموده تحویل می‌دهد و، ان شالله، عن قریب کارخانه مزبوره صورت انجام خواهد یافت.»

صفحه سرب و لحیم کردن کارخانه قریب به اتمام بود که باقرخان به تب نوبه مبتلا شد و این کار قدری به تعویق افتاد. اما، باقرخان که به تجویز اطباء بهبود یافت، کار کارخانه از نو به جریان افتاد. شماره ۵۳۳ روزنامه، مورخ پنجشنبه چهارم جمادی

الآخری ۱۲۷۹ هجری قمری گزارش می دهد که «کارخانه شمعی، که انجام و اتمام آن کمال اشکال را داشت، این اوقات از حسن مراقبت و اهتمام اعتضاد السلطنه، وزیر علوم، و باقر خان رئیس کارخانجات از عهده ی تمامی کارهای مشکله کارخانه مزبوره، از صفحه نمودن سرب واتصال به یکدیگر و ساختن اتاق سربی و کشیدن جوهر گوگرد و ترتیب اسباب و سوار کردن دیگ و گداختن پیله و پرداختن لوله ها و سرانجام قالب ها، برآمده که به تصدیق استادان فرنگی تهیه هر یک از آنها در کمال اشکال بود و به جز مشارالیه از قوه ی دیگری به عمل نمی آمد. این روزها که نمونه ای شمع از کارخانه بیرون آمد، در نهایت امتیاز بود. سرکار اعلیحضرت به جهت تفرج به کارخانه مزبور تشریف فرما شده، ریختن شمع و وضع کارخانه در نظر کیمیا اثر مطبوع و پسندیده افتاده، وزیر علوم مورد مشمول مرحامگردید و باقرخان، رئیس کارخانجات، که متصدی این امر بود به منصب سرهنگی سرافراز گردید و از شهر جمادی الاخری هر روز پنجاه من شمع از کارخانه بیرون خواهد آمد و همین مقدار هم «صابون بنفشه» ساخته خواهد شد و به قیمت ارزان تر از آن چه معمول بوده است، فروخته خواهد شد.» ایضاً همان روزنامه، شماره ۵۳۵، مورخ هفدهم رجب ۱۲۷۹ هجری قمری، اطلاع میدهد: «کارخانه شمعی که از وفور اهتمامات وزیر علوم این روزها به راه افتاده، باقرخان، رئیس کارخانجات، چند قسم شمع در کارخانه مزبور ریخته که سابقاً از فرنگستان آورده مسمی به شمع کافوری و یک من چهار تومان می فروختند و حالا یک من دو تومان و پنج هزار دینار قرار قیمت آن را داده، هیچ فرقی با آن شمع های قدیم ندارد. قسم دیگر گچی است و آن نیز به هیچ وجه تفاوتی با این شمع ها ندارد که می آورند، یک من هفت هزار دینار به فروش می رسد. قسم دیگر که از مخترعات خود باقرخان است، بدل گچی است که چندان فرقی با شمع اصلی در ریختن و پراندن فیتیله و دوام ندارد و قریب پانزده ساعت می سوزد و از قرار یک من چهار هزار دینار می فروشند و همه این اقسام در نزد «حاجی علی اکبر تاجر تهرانی» و امین معاونست که در میدان اتاق مخصوصی قرار داده و به همین قیمت ها که سمت تحریر یافت، می فروشد. هر کس طالب باشد، از مشارالیه بگیرد.»

منبع: تقدس

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۹۰۱۶/ایران-سازي-شمع-کارخانه-نخستين-۱۶۰۲۹۰>